

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ НАУКИ І ТЕХНОЛОГІЙ

ОСНОВИ ПЕДАГОГІКИ: ОСНОВИ
НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Робоча програма, методичні вказівки
та індивідуальні завдання для студентів спеціальності
015.12 – Професійна освіта (металургія)
(бакалаврський рівень)

Друкується за планом видань навчальної та методичної літератури
затвердженим Вченою радою ІПБТ УДУНТ
Протокол №1 від 24.01.2022

Дніпро 2022

УДК 378:001.891(07)

P-58

Основи педагогіки: основи науково-педагогічних досліджень : робоча програма, методичні вказівки та індивідуальні завдання для студентів спеціальності 015.12 – Професійна освіта (металургія) (бакалаврський рівень) / уклад. І. А. Фоменко. – Дніпро : Україн. держ. ун-т науки і технол., 2022. – 28 с.

Містить робочу програму, методичні вказівки до вивчення дисципліни «Основи педагогіки: основи науково-педагогічних досліджень», перелік навчальної літератури, завдання й рекомендації до їх виконання, запитання для самоконтролю й підсумкового контролю.

Призначена для студентів спеціальності – 015.12 – Професійна освіта (металургія) заочної форми навчання.

Друкується за авторською редакцією.

Укладач І. А. Фоменко, ст. викл.

Відповідальний за випуск В. І. Палагута, д-р філос. наук, проф.

Рецензент В. І. Лазаренко, канд. соціол. наук, доц.

(ДНУ імені Олеся Гончара)

Підписано до друку 20.09.2022. Формат 60x84 1/16. Папір друк. Друк плоский.

Облік.- вид. арк. 1,64. Умов. друк. арк. 1,62. Замовлення №92

Український державний університет науки і технологій

49010, Дніпро, вул. Лазаряна, 2

Редакційно-видавничий відділ УДУНТ

Вступ

Навчальна дисципліна «Основи педагогіки» належить до нормативних дисциплін циклу фундаментальної підготовки студентів спеціальності 015.12 – Професійна освіта (металургія) (бакалаврський рівень). Метою вивчення третього розділу цього курсу – «Основи науково-педагогічних досліджень» – є формування дослідницької компетентності майбутніх педагогів професійного навчання. Засвоєння матеріалів курсу сприятиме набуттю майбутніми фахівцями теоретичних знань та практичних умінь, які дозволять їм досліджувати, аналізувати й об'єктивно оцінювати педагогічні явища; робити висновки щодо ефективності методів навчання й застосовувати інноваційні підходи в ході професійної діяльності.

Вивчення навчального курсу «Основи педагогіки: основи науково-педагогічних досліджень» дозволяє студентам оволодіти знаннями стосовно наступного кола питань:

- роль науки і наукових досліджень у сучасному світі;
- особливості наукового пізнання (критерії науковості) та основні наукові категорії;
- методологія й методи наукового пізнання;
- пріоритетні задачі педагогічної науки й специфіка педагогічних досліджень;
- логіка побудови науково-педагогічного дослідження;
- методи пошуку, збору й обробки наукової інформації;
- способи організації роботи з науковою літературою;
- критерії ефективності психолого-педагогічного дослідження;
- загальні етичні норми науки та етичні принципи проведення психолого-педагогічного дослідження.

Студенти, застосовуючи одержані знання, мають набути здатність:

- працювати з джерелами наукової інформації: збирати, аналізувати й опрацьовувати наукову інформацію;
- здійснювати науковий пошук, організовувати самостійні наукові дослідження з використанням сучасних методів дослідження та розв'язувати наукові проблеми в галузі педагогічної теорії й практики;
- обробляти отримані дані наукових досліджень, узагальнювати й оформляти їх результати, формулювати висновки та пропозиції;

- висвітлювати результати власних теоретичних й експериментальних досліджень у наукових доповідях, звітах й публікаціях;
- творчо використовувати досягнення науки й техніки у практичній діяльності педагога професійного навчання.

Рекомендації щодо виконання контрольної роботи й зміст завдання розміщені на сторінках 17–18. Викладач проводить консультації щодо виконання контрольної роботи. Роботу необхідно надати студентом для перевірки не пізніше ніж за 10 днів до початку сесії. Правильно виконане завдання зараховується без захисту.

Успішність засвоєння предмета визначатиметься на основі якісно виконаного студентом завдання, позитивних оцінок на практичних заняттях та при виконанні тестових завдань під час заліку.

Робоча програма навчальної дисципліни «Основи педагогіки: основи науково-педагогічних досліджень» для студентів спеціальності 015.12 – Професійна освіта (металургія) (бакалаврський рівень)

Нормативні дані Форма навчання	Курс	Усього годин	Лекції	Практичні заняття	Самост. робота	Підсумк. контроль
Заочна	V	120	12	8	100	Екзамен

Тематичний план навчальної дисципліни «Основи педагогіки: основи науково-педагогічних досліджень»

№ з/п	Назва теми	Види занять				
		Кількість аудиторних годин	Лекції (годин)	Практичні (годин)	Контр. роботи (годин)	Самостійне вивчення (годин)
1	2	3	4	5	6	7
	IX семестр	20	12	8	10	90
1	Поняття про науку й наукову діяльність.	2	2			4
2	Педагогічна діяльність та педагогічний процес як предмет науково-педагогічних досліджень.	2	2			4

Тематичний план навчальної дисципліни «Основи педагогіки: основи науково-педагогічних досліджень» (продовження таблиці)

1	2	3	4	5	6	7
3	Логіка побудови науково-педагогічного дослідження.	2	2			4
4	Основні принципи підготовки й проведення спостереження.	2		2		6
5	Особливості вербально-комунікативних методів. Методи опитування: бесіда, інтерв'ю, анкетування.	2		2		6
6	Педагогічний експеримент, його типи та етапи проведення.	2	2			6
7	Експериментальна вибірка та способи її формування. Взаємодія експериментатора та досліджуваних.					6
8	Вимірювання як метод у психолого-педагогічному дослідженні. Основні типи вимірювальних шкал.					4
9	Поняття психодіагностики. Психолого-педагогічне тестування.	2		2		6
10	Метод аналізу продуктів діяльності учня й студента. Метод аналізу документів.					6
11	Метод експертної оцінки (рейтинг). Метод узагальнення незалежних характеристик.					4
12	Вивчення, аналіз й узагальнення педагогічного досвіду. Метод соціометрії.					6
13	Методи пошуку й збору наукової інформації. Організація роботи з науковою літературою. Види наукових публікацій.	2		2		6

Тематичний план навчальної дисципліни «Основи педагогіки: основи науково-педагогічних досліджень» (продовження таблиці)

1	2	3	4	5	6	7
14	Обробка, аналіз та інтерпретація результатів психолого-педагогічного дослідження.	2	2			6
15	Науково-дослідна робота студентів.					6
16	Етика психолого-педагогічного дослідження.	2	2			4
17	Права та обов'язки науковця щодо інтелектуальної власності.					6
	Усього – 120 год.	20	12	8	10	90

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Навчальна література

1. Вітвіцька С. С. Практикум з педагогіки вищої школи : навч. посібник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури / С. С. Вітвіцька. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 396 с.
2. Волкова Н. П. Педагогіка : навчальний посібник / Н. П. Волкова. – К. : Академвидав, 2012. – 616 с.
3. Давыдов В. П. Методология и методика психолого-педагогического исследования : учебное пособие / В. П. Давыдов, Образцов П. И., Уман А. И. – М. : Логос, 2006. – 128 с.
4. Загвязинский В. И. Исследовательская деятельность педагога : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. И. Загвязинский. – М. : Академия, 2006. – 176 с.
5. Коджаспирова Г. М. Педагогика : учебник / Г. М. Коджаспирова. – М. : КНОРУС, 2010. – 744 с.
6. Краевский В. В. Методология педагогики : новый этап : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В. В. Краевский, Е. В. Бережнова. – М. : Академия, 2006. – 400 с.
7. Краевский В. В. Общие основы педагогики : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В. В. Краевский. – М. : Академия, 2003. – 256 с.
8. Крушельницька О. В. Методологія та організація наукових досліджень :

навчальний посібник / О. В. Крушельницька. – К. : Кондор, 2009. – 206 с.

9. Мазур О. В. Основи наукових досліджень : навч. посіб для студ. вищих навч. заклад. філол. спец. / О. В. Мазур, О. В. Подвойська, С. В. Радецька. – Вінниця : Нова Книга, 2013. – 120 с.
10. Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 352 с.
11. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова та ін. ; за ред. З. Н. Курлянд. – К. : Знання, 2007. – 495 с.
12. Продайко В. М. Основи науково-педагогічних досліджень : навчальний посібник / В. М. Продайко, О. П. Лучанінова. – Дніпропетровськ : НМетАУ, 2009. – 52 с.
13. П'ятницька-Позднякова І. С. Основи наукових досліджень у вищій школі : навчальний посібник / І. С. П'ятницька-Позднякова. – К. : 2003. – 116 с.
14. Сисоєва С. О. Методологія науково-педагогічних досліджень : підручник / С. О. Сисоєва, Т. С. Кристопчук. – Рівне : Волинські обереги, 2013. – 360 с.
15. Скаткин М. Н. Методология и методика педагогических исследований (в помощь начинающему исследователю) / М. Н. Скаткин. – М. : Педагогика, 1987. – 152 с.
16. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник / М. М. Фіцула. – К. : Академвидав, 2006. – 352 с.

Додаткова література

17. Бочелюк В. Й. Методика та організація наукових досліджень із психології : навчальний посібник / В. Й. Бочелюк, В. В. Бочелюк. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 360 с.
18. Бурлачук Л. Психодіагностика : учебник / Л. Бурлачук. – СПб. : Питер, 2002. – 352 с.
19. Галян О. І. Експериментальна психологія : навчальний посібник / О. І. Галян, І. М. Галян. – К. : Академвидав, 2012. – 400 с.
20. Городяненко В. Г. Социологический практикум : учебно-методическое пособие / В. Г. Городяненко. – К. : Академия, 1999. – 160 с.
21. Дружинин В. Н. Экспериментальная психология : учебник для

вузов / В. Н. Дружинин. – СПб. : Питер, 2008. – 320 с.

22. Корольчук М. С. Психодіагностика : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / М. С. Корольчук, В. І. Осьодло. За заг. ред. М. С. Корольчука. – К. : Ельга, Ніка-Центр, 2004. – 400 с.
23. Основы психологии : практикум / Ред.-сост. Л. Д. Столяренко. – Ростов н/Д : Феникс, 2006. – 704 с.
24. Пальм Г. А. Практикум по общей психологии : учебное пособие / Г. А. Пальм, Е. В. Севастьянова. – Днепропетровск : ДУЭП, 2009. – 212 с.
25. Подоляк Л. Г. Психологія вищої школи : підручник / Л. Г. Подоляк, В. І. Юрченко. – К. : Каравела, 2011. – 360 с.
26. Педагогические тесты. Вопросы разработки и применения : пособие для преподавателей / Аванесов В. С., Хохлова Т. С., Ступак Ю. А. и др. – Дніпропетровськ : Пороги, 2005. – 64 с.
27. Право інтелектуальної власності : академ. курс : підручник для студентів вищих навч. закладів / О. А. Підпригора, О. Б. Бутнік-Сіверський, В. С. Дроб'язко та ін. : за ред. О. А. Підпригора, О. Д. Святоцького – К. : Ін Юре, 2004. – 672 с.
28. Руденко А. М. Экспериментальная психология / А. М. Руденко. – Ростов н/Д : Феникс, 2011. – 284 с.
29. Руденко В. М. Математичні методи в психології : підручник / В. М. Руденко, Н. М. Руденко. – К. : Академвидав, 2009. – 384 с.
30. Регуш Л. А. Практикум по наблюдению и наблюдательности / Л. А. Регуш. – СПб. : Питер, 2001. – 176 с.
31. Философия : учебное пособие для высших учебных заведений / под ред. В. П. Кохановского. – Ростов н/Д : Феникс, 2003. – 576 с.
32. Худяков А. И. Экспериментальная психология в схемах и комментариях / А. И. Худяков. – СПб. : Питер, 2008. – 320 с.

Примітка: для полегшення пошуку необхідної інформації по кожній темі у розділі «Зміст дисципліни» у квадратних дужках указані відповідні сторінки з рекомендованої літератури.

ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Поняття про науку й наукову діяльність

(6 годин)

Лекційний матеріал (2 години)

Поняття науки, її основні завдання й цілі. Виникнення науки та етапи її становлення й розвитку. Основні особливості наукового пізнання (критерії науковості). Наукове та позанаукове знання. Класифікація наук. Зміст наукової діяльності. Поняття наукового дослідження, його види.

Самостійне вивчення матеріалу (4 години)

Поняття методології науки та методики наукових досліджень. Сфери застосування методології у науковому дослідженні. Методологія педагогіки та її рівні: філософський, загальнонауковий, конкретно-науковий та технологічний. Методологічні принципи педагогічних досліджень.

Структурні компоненти науки та їх характеристика. Форми наукового пізнання: «теорія», «наукова ідея», «проблема», «гіпотеза», «закон», «закономірність», «наукова концепція», «науковий факт», «поняття», «принцип», «категорія».

Література:

[7, с. 162-190], [8, с. 7-32, 63-77], [17, с. 8-49], [28, с. 36-58], [31, с. 448-484].

Тема 2. Педагогічна діяльність та педагогічний процес як предмет

науково-педагогічних досліджень

(6 годин)

Лекційний матеріал (2 години)

Поняття наукового педагогічного дослідження. Основні проблеми, які вивчає педагогіка. Пріоритетні задачі педагогічної науки. Фундаментальні й прикладні дослідження в педагогіці. Характерні особливості дослідження педагогічних явищ і процесів. Емпіричний та теоретичний рівень досліджень у педагогіці. Упровадження результатів дослідження в педагогічну практику.

Самостійне вивчення матеріалу (4 години)

Поняття наукового методу та його основні риси. Структура загальнонаукових методів. Класифікація методів психолого-педагогічного дослідження. Принципи відбору методів педагогічного дослідження. Теоретичні та емпіричні методи дослідження в педагогіці.

Література:

[6, с. 215-248], [8, с. 78-93], [11, с. 45-70], [12], [16, с.13-31], [17, с. 50-65].

Тема 3. Логіка побудови науково-педагогічного дослідження

(6 годин)

Лекційний матеріал (2 години)

Самостійне вивчення матеріалу (4 години)

Вибір предметної області (сфери) дослідження. Постановка наукової проблеми. Основні критерії вибору теми наукового дослідження. Категорії педагогічного дослідження: об'єкт та предмет дослідження, мета, завдання, вихідна концепція дослідження, наукова гіпотеза. Співвідношення об'єкта та предмета дослідження. Логіка формулювання змісту гіпотези. Понятійний апарат дослідження. Програма та етапи проведення педагогічного дослідження.

Література:

[1, 24-28], [4, с. 11-38], [5, с. 144-159], [14, с. 10-84], [17, с.32-36], [25, с. 30-32].

Тема 4. Основні принципи підготовки й проведення спостереження.

(8 годин)

Практичне заняття (2 години)

Самостійне вивчення матеріалу (6 годин)

Сутність методу спостереження, його переваги й недоліки. Види спостереження. Метод об'єктивного спостереження та умови його використання.

Основні принципи підготовки й проведення спостереження. Визначення мети, завдань, предмета й об'єктів спостереження, параметрів «поведінкового портрета» людини. Порядок і правила вибору ситуацій спостереження. Підготовка інструментарію й технічних засобів для реєстрації даних. Способи ведення записів результатів спостереження. Проведення обробки й аналізу отриманих даних. Типові помилки, які здійснює дослідник під час спостереження.

Методика проведення спостереження за комунікативною діяльністю учасників освітнього процесу. Організація й проведення спостереження за ходом групової дискусії.

Література:

[17, с. 100-102], [19, с. 74-83], [20, с. 74-112], [24, с. 11-14], [28, с. 85-92], [30].

Тема 5. Особливості вербально-комунікативних методів.

Методи опитування: бесіда, інтерв'ю, анкетування.

(8 годин)

Практичне заняття (2 години)

Самостійне вивчення матеріалу (6 годин)

Специфіка методу опитування. Запитання як головний інструмент опитувальних методів. Види запитань та правила їх складання. Види бесіди та умови її проведення. Класифікація видів інтерв'ю та вимоги відносно його проведення. Типові помилки при проведенні інтерв'ю та способи їх запобігання. Переваги й недоліки методу опитування.

Умови ефективного проведення бесіди й інтерв'ю. Мистецтво ведення розмови. Правила якісного проведення інтерв'ю. Заборонені висловлювання з боку інтерв'юера. Формування умінь активного слухання. Типові помилки слухання та способи їх запобігання. Організація й проведення бесіди та інтерв'ю в освітньому середовищі.

Сутність анкетного опитування й специфіка різних його типів. Структура й правила укладення анкети. Особливості проєктування опитувального листа. Зміст вступної, основної та завершальної (демографічної) частин анкети. Вимоги до запитань: зміст, форма запитань, логіка їх послідовності, необхідні пояснення до запитань. Оптимальний обсяг опитувальника. Доцільне оформлення тексту опитувальника на бланку. Умови забезпечення надійності даних анкетного опитування. Загальна характеристика опитувальників як діагностичних інструментів. Види опитувальників. Спеціальні опитувальні методики.

Література:

[2, с. 23-25, 27-29], [17, с. 105-109], [19, с. 83-98], [20, с. 16-38], [28, с. 91-99].

Тема 6. Педагогічний експеримент, його типи та етапи проведення

(8 годин)

Лекційний матеріал (2 години)

Самостійне вивчення матеріалу (6 годин)

Види експерименту: природний та лабораторний; констатувальний, пошуковий, формувальний, контрольний. План-програма експерименту. Структура експериментального дослідження: паралельна та послідовна. Псевдопаралельний експеримент. Умови ефективності експерименту.

Основні характеристики психолого-педагогічного експерименту. Поняття валідності експерименту. Види валідності: зовнішня, внутрішня, операційна, екологічна. Експериментальні змінні (незалежна, залежна, зовнішня), їх види та змістовні параметри. Способи контролю змінних експериментатором.

Література:

[1, с. 38-41], [2, с. 25-26], [5, с. 158-159], [19, с. 156-171], [24, с. 16-18], [28, с. 99-102, 134-154], [28, с. 99-102, 134-153], [29, с. 23-28].

Тема 7. Експериментальна вибірка та способи її формування.

Взаємодія експериментатора та досліджуваних.

Самостійне вивчення матеріалу (6 годин)

Поняття експериментальної вибірки та генеральної сукупності. Вибірка репрезентативна та нерепрезентативна. Критерії, яким має відповідати експериментальна вибірка (експериментальна група). Стратегії формування вибірки. Фактори вибірки, що порушують достовірність результатів психолого-педагогічного експерименту.

Особливості взаємодії експериментатора та досліджуваних, які впливають на хід експерименту та оцінку його результатів.

Література:

[17, с. 142-145], [19, с. 175-185], [20, с. 13-16], [21, с. 50-73], [28, с. 154-161].

Тема 8. Вимірювання як метод у психолого-педагогічному дослідженні. Основні типи вимірювальних шкал.

Самостійне вивчення матеріалу (4 години)

Сутність вимірювання як дослідницького методу. Поняття «шкалювання», «вимірювальна шкала». Основні типи вимірювальних шкал (за С. С. Стівенсом): номінальна (номінативна) шкала; порядкова шкала (шкала рангів); інтервальна шкала; шкала відносин. Особливості використання вимірювальних шкал у психології та педагогіці.

Література:

[17, с. 139-141], [19, с. 121-135], [28, с. 192-198], [29, с. 28-32].

Тема 9. Поняття психодіагностики. Психолого-педагогічне тестування.

(8 годин)

Практичне заняття (2 години)

Самостійне вивчення матеріалу (6 годин)

Психодіагностика як наука, її предмет та структура. Історія виникнення терміну «психодіагностика». Етичні норми психодіагностики. Тест як основний інструмент психодіагностики. Поняття «тесту» й «тестування». Класифікація тестів та вимоги, яким вони мають відповідати. Фактори, що впливають на результат діагностики. Недоліки методу тестування. Психодіагностика у сфері освіти. Педагогічна діагностика (педагогічне тестування) навченості, вихованості, розвитку. Діагностика мотивації навчальної діяльності та пізнавальних інтересів учнів і студентів.

Педагогічні тести як засіб педагогічних вимірювань. Сфери застосування педагогічних тестів. Педагогічне тестування як засіб вимірювання навчальних досягнень учнів/студентів. Конструювання тестових завдань. Особливості завдань у тестовій формі та принципи проведення тестування.

Проективний підхід у діагностиці особистості. Витоки проективної діагностики. Зміст проективного методу. Призначення проективних методик та їх загальні особливості. Види проективних методик й техніка їх застосування. Переваги й недоліки проективних методик.

Література:

[1, 36-37], [2, с. 32, 356-359], [5, с. 155], [17, с. 103-105], [18, с. 99-149], [22, с. 5-29], [23, с. 5-39], [24, с. 22], [26], [28, с. 200-207].

Тема 10. Метод аналізу продуктів діяльності учня й студента.

Метод аналізу документів.

(6 годин)

Самостійне вивчення матеріалу (6 годин)

Аналіз продуктів діяльності як емпіричний метод опосередкованого дослідження індивідуальних особливостей і можливостей учнів (студентів). Види продуктів діяльності тих, що навчаються, які підлягають аналізу. Значення для педагогічної діяльності відомостей про індивідуально-психологічні риси учнів (студентів) та їх педагогічні характеристики, що отримані в процесі аналізу продуктів діяльності.

Дослідження педагогічних явищ по їх описам у літературних джерелах, документах. Види педагогічних документів, які піддаються аналізу. Традиційні

методи аналізу документів. Контент-аналіз як метод якісно-кількісного аналізу документів у психолого-педагогічних дослідженнях. Технологія організації контент-аналізу. Можливості й обмеження застосування контент-аналізу.

Література:

[2, с. 26-27], [5, с. 154], [19, с. 104-113], [20, с. 42-69].

Тема 11. Метод експертної оцінки (рейтинг).

Метод узагальнення незалежних характеристик.

(4 години)

Самостійне вивчення матеріалу (4 години)

Зміст методу експертного оцінювання. Види педагогічних проблем, які досліджуються за допомогою методу експертної оцінки. Вимоги стосовно професійних й особистісних якостей експертів та методи добору групи експертів. Техніка роботи та послідовність експертного оцінювання. Чинники, що впливають на результати групового оцінювання. Переваги й недоліки методу експертної оцінки.

Сутність методу узагальнення незалежних характеристик. Педагогічний консиліум як різновид методу узагальнення незалежних характеристик.

Література:

[2, с. 29-30], [5, с. 154-155], [19, с. 98-104].

Тема 12. Вивчення, аналіз й узагальнення педагогічного досвіду.

Метод соціометрії.

(6 годин)

Самостійне вивчення матеріалу (6 годин)

Критерії передового педагогічного досвіду. Методика виявлення, опису й використання передового досвіду педагога-новатора. Умови перенесення педагогічної інновації у нову педагогічну ситуацію.

Історія виникнення соціометричного методу, його призначення та процедура проведення. Застосування методів опитування та анкетування в соціометрії. Правила складання запитань соціометричної анкети. Соціограма як графічне відображення результатів соціометричного дослідження.

Література:

[2, с. 30-32], [3, с. 28-29], [5, с. 156-157], [15, с. 5-94], [19, с. 69-72].

Тема 13. Методи пошуку й збору наукової інформації.

Організація роботи з науковою літературою. Види наукових публікацій.

(8 годин)

Практичне заняття (2 години)

Самостійне вивчення матеріалу (6 годин)

Поняття інформаційного пошуку, його основні положення. Види джерел наукової інформації. Пошуковий апарат бібліотек. Складання бібліографії за допомогою каталогів і картотек бібліотеки. Поняття бібліографічного опису. Бібліографічний опис окремих видів документів. Правила складання списків літератури й використаних джерел.

Технологія роботи з літературними джерелами наукової інформації: складання виписок, конспектів першоджерел, тез, анотацій, рефератів, коментарів. Складання аналітичного та тематичного огляду літератури з теми дослідження. Правила наведення цитат і бібліографічних посилань у текстах наукових робіт.

Види наукових публікацій. Правила написання й структурні елементи наукових публікацій: монографія, наукова стаття, тези наукової доповіді. Правила оформлення наукових публікацій. Методика підготовки наукової доповіді (повідомлення). Особливості усного виступу.

Література:

[8, с. 155-177], [9, с. 23-35], [10, с. 105-121], [13, с. 44-50, 80-94].

Тема 14. Обробка, аналіз та інтерпретація результатів

психолого-педагогічного дослідження

(8 годин)

Лекційний матеріал (2 години)

Самостійне вивчення матеріалу (6 годин)

Методи обробки даних, отриманих у ході психолого-педагогічного дослідження. Види інформації, що підлягають обробці й аналізу в психолого-педагогічних дослідженнях. Кількісна та якісна обробка та аналіз емпіричного матеріалу. Математичні методи в системі методів психології й педагогіки.

Інтерпретація й узагальнення результатів дослідження. Подання результатів та висновків дослідження. Основні вимоги до наукового тексту. Мова й стиль наукової роботи. Графічне відображення наукової інформації.

Головні критерії ефективності науково-педагогічного дослідження та вимоги до його результатів. Визначення наукової новизни, теоретичної й практичної значимості результатів дослідження.

Література:

[2, с. 33], [3, с. 86-92], [4, с. 70-76], [7, с. 227-237], [8, с. 178-188], [9, с. 17-22, 41-67], [13, с. 94-97], [14, с. 71-80, 233-327], [17, с. 111-112, 259-272], [21, с. 203-219], [28, с. 210-220], [29].

Тема 15. Науково-дослідна робота студентів

(6 годин)

Самостійне вивчення матеріалу (6 годин)

Основні завдання й види науково-дослідної роботи студентів та форми її організації у закладах вищої освіти. Науково-дослідна робота студентів у межах навчального плану та поза навчальним процесом. Діяльність студентських наукових гуртків. Умови успішної студентської науково-дослідної діяльності.

Методика підготовки курсової роботи: етапи виконання, структурні елементи роботи, їх змістовне наповнення, правила оформлення, презентація результатів дослідження.

Література:

[8, с. 59-62, 119-137], [10, с. 129-168], [13, с. 50-80], [17, с. 149-152, 215-258].

Тема 16. Етика психолого-педагогічного дослідження

(6 годин)

Лекційний матеріал (2 години)

Самостійне вивчення матеріалу (4 години)

Загальні етичні норми науки. Етичні принципи проведення досліджень за участю людини. Культура проведення дослідження. Етика й психологія спілкування експериментатора та досліджуваного. Наукова доброчесність й етика дослідника. Наукове шахрайство, його види та способи виявлення в наукових колах. Основні риси працівника науки. Професійно-значимі якості педагога-дослідника.

Література:

[3, с. 94-106], [8, с. 32-35, 204-205], [13, с. 97-106], [21, с. 298-299], [22, с. 15-18], [25, с. 35-37], [28, с. 106-131].

Тема 17. Права та обов'язки науковця щодо інтелектуальної власності (6 годин)

Самостійне вивчення матеріалу (6 годин)

Інтелектуальна власність як право на результати творчої діяльності людини. Захист права інтелектуальної власності. Охорона прав на об'єкти авторського права й суміжних прав. Закони України, що охороняють права інтелектуальної власності.

Література:

[17, с. 275-331], [29].

Рекомендації до виконання контрольної роботи й зміст завдань

Студентам необхідно обрати тему експериментального педагогічного дослідження (кожному індивідуально). Психолого-педагогічне дослідження (а відповідно і тема) може бути присвячене особливостям навчальної мотивації студентів, їх пізнавальним інтересам, інтересу до конкретної дисципліни; професійній спрямованості студентів; організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів; організаційно-педагогічним умовам застосування у процесі навчання інноваційних технологій або активних методів навчання (вказуються конкретні); сформованості у студентів певних умінь (навичок, компетенцій) – навчальних, професійних, комунікативних, дослідницьких; психологічному клімату в студентській групі тощо.

У відповідності з обраною темою й метою дослідження (які вказуються студентом) необхідно виконати наступні **завдання**.

1. Скласти план бесіди або інтерв'ю. Визначити безпосередню мету бесіди / інтерв'ю (що саме планує з'ясувати експериментатор), об'єкт дослідження (контингент опитуваних), розробити систему запитань. Обсяг розробки: 2–4 сторінки.

2. Скласти текст анкети (опитувальника). Обсяг розробки – 1–2 сторінки.

Відносно передбачуваного контингенту опитуваних – групи студентів, які гіпотетично візьмуть участь у дослідженні, необхідно вказати: заклад освіти, в якому вони навчаються, спеціальність, курс.

Якщо студентом при підготовці завдання були частково використані матеріали, оприлюднені в навчальній, науково-методичній або періодичній науковій літературі, то у вступній частині анкети необхідно вказати автора

методики, елементи якої були використані. У тексті контрольної роботи необхідно також зробити посилання на джерело інформації.

Загальний обсяг виконаного завдання орієнтовно має бути до 6-ти аркушів формату А4 друкованого тексту (шрифт – 14, міжрядковий інтервал – 1,3, відступи – 20 мм).

При підготовці контрольної роботи студентам рекомендується скористатися методичними порадами, наданими в додатку «Особливості вербально-комунікативних методів. Методи опитування: бесіда, інтерв'ю, анкетування».

**Запитання для самоконтролю та підсумкового контролю
за проблематикою з курсу «Основи педагогіки: основи науково-
педагогічних досліджень»**

1. Розкрийте сутність науки як особливого виду людської пізнавальної діяльності й назвіть її основні цілі.
2. У чому полягають основні особливості наукового пізнання (критерії науковості)?
3. Розкрийте значення понять «методологія науки» та «методика наукових досліджень».
4. У чому полягає сутність методології науково-педагогічного дослідження? Охарактеризуйте рівні методології педагогіки.
5. Які методологічні принципи педагогічних досліджень Вам відомі?
6. Розкрийте значення поняття «метод» й особливості методів наукового пізнання. За якими критеріями класифікують методи наукового пізнання?
7. Які вимоги висуваються до методів наукового дослідження?
8. Надайте загальну характеристику теоретичних та емпіричних методів дослідження в педагогіці.
9. Які теми педагогічного дослідження в галузі педагогіки й психології вищої школи є актуальними, на Ваш погляд? Які методи дослідження можна було б застосувати для їх вивчення?
10. Які пізнавальні завдання вирішуються у процесі науково-педагогічного дослідження?
11. У чому полягає специфіка педагогічних досліджень?
12. За якою логікою вибудовується схема науково-дослідної роботи (основні етапи проведення дослідження)?

13. Які основні критерії враховують при виборі теми наукового дослідження?
14. Як співвідносяться між собою об'єкт та предмет дослідження?
15. Що може бути об'єктом і предметом науково-педагогічного дослідження?
16. Що являє собою гіпотеза наукового дослідження і що потрібно для правильної розробки та побудови гіпотези?
17. За якими критеріями класифікують гіпотези наукового дослідження? Наведіть приклади.
18. Що може бути об'єктом спостереження у педагогічному (психологічному) дослідженні?
19. Охарактеризуйте основні види спостереження.
20. Які основні принципи підготовки й проведення наукового спостереження?
21. Які сильні сторони та недоліки має наукове педагогічне (психологічне) спостереження як метод дослідження?
22. Чим відрізняється спостереження у повсякденному житті від спостереження як наукового методу дослідження?
23. Які типові помилки допускають дослідники при застосуванні методу спостереження?
24. Яких вимог повинен дотримуватися дослідник у процесі проведення бесіди (інтерв'ю)? Які вимоги висуваються до запитань для бесіди (інтерв'ю)?
25. Які питання можна з'ясувати завдяки анкетуванню?
26. Якою має бути композиція анкети та її оформлення?
27. Обґрунтуйте переваги та недоліки методу анкетування.
28. Охарактеризуйте особливості застосування експерименту в педагогіці, його підготовки й проведення.
29. Розкрийте сутність і методику проведення різних видів експерименту: констатувального, пошукового, формувального.
30. Чим у педагогічному дослідженні відрізняється проведення паралельного й послідовного експериментів?
31. Для чого при проведенні формувального педагогічного експерименту створюються експериментальна та контрольна групи?
32. Розкрийте зміст понять «експериментальна вибірка» та «генеральна сукупність». Яким критеріям має відповідати експериментальна вибірка (експериментальна група) та які існують стратегії її формування?
33. Яку роль у педагогічному експерименті відіграють «незалежна» та

«залежна» експериментальні змінні? Що вони являють собою?

34. Які вимоги висуваються відносно організації взаємодії експериментатора та досліджуваних?
35. Розкрийте зміст діяльності експертів під час експертного оцінювання.
36. Які обставини можуть позначатися на недостовірності результатів групового експертного оцінювання? У наслідок чого може виникати оцінний суб'єктивізм у процесі експертного оцінювання?
37. Охарактеризуйте види джерел наукової інформації та способи її пошуку. Які існують технології роботи з літературними джерелами наукової інформації?
38. Охарактеризуйте основні види наукових публікацій. Які правила написання й структурні елементи наукової статті, тез наукової доповіді?
39. Які основні вимоги висуваються до наукового тексту? Яка лексика й стиль викладення матеріалу характерні для текстів наукової роботи?
40. Яким вимогам повинні відповідати результати науково-педагогічних досліджень?
41. Які критерії ефективності науково-педагогічного дослідження?
42. У чому полягає наукова новизна результатів науково-педагогічних досліджень?
43. За якими критеріями визначається теоретична й практична значущість педагогічного дослідження?
44. Які види науково-дослідної роботи здійснюються студентами у закладах вищої освіти та в яких формах організована ця діяльність?
45. У чому полягає дотримання етичних норм при проведенні педагогічного (психологічного) дослідження?
46. Якими професійно-значимими якостями має володіти викладач-дослідник?
47. Який зміст вкладається в поняття «інтелектуальна власність»? Що може бути об'єктом інтелектуальної власності? Якими Законами України охороняються права інтелектуальної власності?

Особливості вербально-комунікативних методів.

Методи опитування: бесіда, інтерв'ю, анкетування.

Вербально-комунікативні методи становлять групу способів одержання первинної педагогічної (психологічної) інформації на основі мовленнєвого (усного або письмового) спілкування. До видів опитувальних методів належать: бесіда, інтерв'ю, анкетування.

Бесіда – це специфічний метод усного одержання від досліджуваного відомостей шляхом ведення з ним тематично спрямованої розмови. Специфікою психолого-педагогічної бесіди серед інших вербально-комунікативних методів є:

- вільна, невимушена манера дослідження;
- прагнення розкріпачити співрозмовника, викликати прихильність до себе;
- нерівність позицій співрозмовників (у тому сенсі, що ініціатива належить досліднику).

Бесіда, як і інші методи запитань, вимагає заздалегідь розробленої програми прямих й опосередкованих запитань, чіткого планування, лаконічного формулювання, конкретності, однозначності й послідовності поставлених запитань від простих до складних. Крім цього, необхідна розробка надійної й простої системи критеріїв оцінок відповідей на запитання; створення дослідником умов, ситуацій, які стимулюють, заохочують обстежуваних до відповідей, ретельні фіксація й обробка відповідей.

При застосуванні методів опитування часто дається система готових відповідей, одну з яких вибирає обстежуваний.

Метод бесіди може дати цінні результати за таких умов:

- чітке визначення дослідником мети бесіди;
- чітке планування системи запитань;
- система запитань має відповідати віковим та індивідуальним особливостям обстежуваних, бути динамічною, тобто зміст наступного запитання має залежати від змісту відповіді на попереднє тощо;
- бесіда має бути невимушеною й доброзичливою;
- дослідник повинен уміти:
- ставити обстежуваному прямі й опосередковані запитання;
- приймати точку зору обстежуваного;

- враховувати його вік і досвід;
- виявляти до нього такт [17, с. 106].

Бесіда починається з установлення контакту, який нерозривно пов'язаний з методами зовнішнього й внутрішнього спостереження. На основі результатів останнього здійснюється експрес-діагностика й вносяться необхідні корекції у заздалегідь обрану стратегію проведення бесіди. Основне завдання, яке вирішується на стадії установлення контакту, полягає в пробудженні у респондента бажання продовжувати діалог [32, с. 219].

Інтерв'ю (від англ. interview – зустріч, бесіда) як метод застосовується для добору первинної інформації у психологічних, соціологічних та педагогічних дослідженнях. Це метод, за якого одна людина (інтерв'юер) намагається одержати певну інформацію від іншої людини, групи осіб за умов особистої мовленнєвої взаємодії. Дослідники застосовують цей метод із метою:

- виведення чи формулювання робочої гіпотези на ранніх стадіях дослідження;
- добір даних;
- доповнення, уточнення, розширення контролю даних, одержаних іншими методами.

За формою спілкування інтерв'ю має три види:

- *стандартизоване* інтерв'ю, в якому формулювання й послідовність запитань визначаються заздалегідь;
- *нестандартизоване* інтерв'ю, в якому інтерв'юер керується лише загальним планом опитування, формулює запитання відповідно до конкретної ситуації;
- *напівстандартне* інтерв'ю, яке містить певну кількість можливих запитань.

Вибір виду інтерв'ю залежить від змісту дослідження, рівня вивчення проблеми, підготовки дослідника. Послідовність запитань у в інтерв'ю має сприяти встановленню й зміцненню контактів між інтерв'юером і опитуваним [17, с. 106].

В залежності від рівня дослідження інтерв'ю поділяють на *попереднє*, *основне* й *контрольне*. Попереднє застосовують на стадії пілотного дослідження. Основне – на стадії збору основних відомостей. Контрольне – для перевірки спірних результатів і для поповнення банку даних.

За кількістю учасників інтерв'ю поділяють на *індивідуальне, групове й масове*. Масове використовують в основному в соціології.

Розрізняють *інтенсивне й фокусоване* інтерв'ю. Перше пов'язане з глибинним вивченням спрямованості особистості, друге – з дослідженням більш часткових аспектів.

Послідовність проведення інтерв'ю

Підготовчий етап відбувається в такій послідовності:

- 1) визначення об'єкта й предмета опитування, постановка дослідницьких завдань, вибір виду інтерв'ю;
- 2) проектування інструментарію дослідження (у тому числі складання плану інтерв'ю, формулювання приблизної сукупності питань респондентам, виокремлення категорій аналізу інформації, підготовка технічних засобів реєстрації даних, методики їх оброблення);
- 3) пілотне (розвідувальне) інтерв'ювання. Воно будується за спрощеною програмою, яка має стислий за обсягом інструментарій (анкети, бланки інтерв'ю);
- 4) уточнення програми дослідження, редагування питань, аналіз помилок і невідповідностей, що виникли у процесі пробного інтерв'ю;
- 5) складання остаточного варіанта системи запитань, способів аналізу інформації [19, с. 88].

Запитання – головний інструмент опитувальних методів. Адекватність відповідей задачам дослідження забезпечується адекватністю запитань.

Запитання як для інтерв'ю, як і для інших опитувальних методів, мають відповідати таким вимогам.

1. Логічна однозначність, тобто відсутність автономних частин, що потребують різних відповідей.
2. Відсутність маловідомих, іншомовних слів, спеціальних термінів.
3. Лаконічність у формулюванні (запитання мають бути короткими). Уникнення запитань під час інтерв'ю, які неможливо запам'ятати (надто довгі), через що респондент відповідає тільки на частину або відмовляється від відповіді взагалі;
4. Формулювання конкретних запитань, а не абстрактних. Це забезпечує вірогідність отриманої інформації.
5. Слід уникати уживання в запитаннях неприємних для респондента слів і

виразів, здатних викликати негативне ставлення до запитання.

6. Створення передмови в разі недостатньої компетентності досліджуваного щодо предмета, про який йдеться. При необхідності запитання має супроводжуватися поясненням, але саме формулювання має залишатися лаконічним.

7. Коректність пропонованих відповідей. Питання не мають принижувати гідність досліджуваного. Запитання не має примушувати респондента до неприйнятної для них відповіді.

8. У запитанні не має міститися підказка. Якщо у ньому згадані можливі варіанти відповіді, то їх список має бути повним.

9. Формулювання запитання має запобігати отриманню стереотипних (шаблонних) відповідей.

10. Недопустимі запитання, що вселяють навіювання, наприклад, такі, як «Чи не згодні Ви з тим-то?».

Анкетування. Анкетування являє собою найбільш розповсюджений вид письмового опитування, в якому спілкування дослідника й респондента опосередковано текстом анкети. Під *анкетой* розуміється об'єднана одним дослідницьким задумом система запитань, що виявляють кількісно-якісні характеристики об'єкта дослідження.

Запитання анкети допомагають з'ясувати наступне.

1. Особистість респондента (стать, вік, освіта, професія, родинний стан тощо). На підставі цих даних обробляють матеріал у межах підгрупи людей, за потреби зіставляють потрібну інформацію з різних підгруп.

2. Факти свідомості (думки, мотиви, очікування, плани, оцінні судження респондента).

3. Факти поведінки (реальні вчинки, дії та їх результати).

Існують різні критерії *класифікації запитань* анкети.

1. Залежно від форми відповіді запитання класифікують на закриті, напівзакриті й відкриті.

Закриті запитання охоплюють набір можливих відповідей. Респондент позначає графічно свій вибір із кількох варіантів. Традиційно використовують такі варіанти відповідей на закриті запитання:

– дихотомічні («так — ні», «правильно — неправильно», «згоден — незгоден»);

– поліваріантні, що передбачають вибір відповіді з кількох варіантів (наприклад, до запитання «Лекції, з яких дисциплін ви відвідали на цьому тижні?» пропонують варіанти відповідей: «психології», «соціології», «політології», «філософії», «естетики» та ін.);

– шкальні, які використовують із метою виявлення інтенсивності ставлень, переживань і вражень («цілком згоден», «погоджуюсь, але бувають винятки», «не знаю», «не погоджуюсь», «зовсім не згоден»);

– табличні, які застосовують для полегшення підрахунку відповідей, подальшого їх опрацювання та побудови на цій основі профілю, наприклад:

Запитання	Так	Ні	Не знаю
Чи достатньо у вас часу на ...?			

На *відкриті запитання* респондент самостійно формулює відповіді, що утруднює їх порівняння.

2. Відповідно до способу формулювання запитання можуть бути прямими й непрямыми. *Пряме запитання* передбачає безпосереднє, відкрите отримання інформації від респондента. Однак багато респондентів дає соціально схвалювану, а не відверту відповідь. Тому замість прямого запитання «Що заважає Вам...?» складають *непряме*, що маскує критичний потенціал переданої інформації, наприклад: «Іноді можна почути думку, що деякі викладачі на низькому фаховому рівні проводять заняття. Чим Ви це пояснюєте?».

3. За функцією запитання анкети класифікують на інформаційні (основні), запитання-фільтри й контрольні (уточнюючі). *Інформаційні* (основні) запитання, спрямовані на одержання інформації від кожного респондента. *Запитання-фільтри* використовують при необхідності отримати відомості лише від деяких респондентів (анкета в анкеті).

За допомогою *контрольних запитань* уточнюють правильність повідомлених респондентом відомостей, виключають із подальшого розгляду недостовірні відповіді або навіть анкети. Ці запитання охоплюють два види: одні є повторенням інформаційних запитань, сформульованих іншими словами (якщо відповіді основного й контрольного запитання протилежні, їх не беруть

до уваги в наступному аналізі); інші – виявляють осіб, які мають підвищену схильність до вибору соціально схвалюваних відповідей. Основне та контрольне запитання розміщують у різних частинах анкети, інакше їх взаємно пов'язують [19, с. 93-97].

Види анкетування. Анкетування підрозділяють на види за різними критеріями.

- За числом респондентів – *індивідуальне, групове й масове*
- За повнотою охоплення – *суцільне* (опитування усіх представників вибірки) та *вибіркове* (робота з частиною вибірки).
- За типом контактів із респондентами – *очне* (у присутності анкетера) і *заочне*. Наприклад, вручення й збір анкет за місцем навчання, проживання (наприклад, у гуртожитку) тощо. Процент повернення анкет при заочному анкетуванні укрій низький.

Структура анкети. Звичайно, анкета складається із трьох основних розділів.

1. *Вступний.* Тут наводяться дані про організатора опитування, звернення до респондента, опис цілей опитування, необхідні пояснення щодо заповнення анкети (вони можуть бути не лише на початку, а й в інших частинах анкети), запевнення в анонімності опитування.

2. *Основна частина* складається із запитань і місця для відповідей.

3. *Заклучна частина* містить вираження вдячності респонденту за участь у дослідженні.

В залежності від задач дослідження й контингенту опитуваних в анкеті може також міститися *демографічна частина*, в яку вносяться характеристики опитуваних: вік, стать, ступінь освіти, кваліфікація тощо.

Перші запитання анкети мають зацікавити респондентів і бути легкими. Їх називають *запитаннями-контактерами*. Основне їх призначення – формування установки на співпрацю, стимулювання зацікавленості респондентів, ознайомлення їх з обговорюваною в анкеті проблемою, отримання інформації. Після цих питань ставлять складніші, що становлять основний зміст анкети. У завершальній частині бланка знову подають легкі запитання, оскільки увага респондентів послаблюється, а втома посилюється.

Правила укладення анкети. При укладенні анкети корисно дотримуватися наступних правил.

1. Тематичні розділи супроводжуються вступними поясненнями.
2. Не можна допускати розриву тексту одного запитання на різні сторінки.
3. Усі запитання нумеруються цифрами, а варіанти відповідей на закриті запитання індексуються літерами.
4. Число запитань у табличній формі має бути мінімальним, так як таблиці заважають анкету.
5. Внутрішній розмір анкети продиктований кількістю запитань. Їх число визначають, оцінюючи час, необхідний на заповнення анкети. Оптимальним вважається час у 20–30 хвилин.

Окрім змісту запитань велику роль відіграє і зовнішнє оформлення анкети. Варіюючи тип шрифту, колір і поля, розташування запитань, можна керувати увагою респондента. Наприклад, використання червоного або коричневого кольору стомлює й дратує опитуваного.

Якісне оформлення анкети полегшує її сприймання, сприяє прийняттю респондентом самого опитування.

Надійність даних анкетного опитування перевіряється двома шляхами:

- по-перше, повторним опитуванням за тією ж процедурою тих самих осіб (так визначається стійкість інформації);
- по-друге, контролем даних анкетного опитування іншими методами: опитування третіх осіб, спостереження, аналіз доступних документів [32, с. 233].

Зміст

Вступ.....	3
Робоча програма навчальної дисципліни «Основи педагогіки: основи науково-педагогічних досліджень».....	4
Рекомендована література.....	6
Зміст дисципліни.....	9
Рекомендації до виконання контрольної роботи й зміст завдань.....	17
Запитання для самоконтролю та підсумкового контролю за проблематикою «Основи педагогіки: основи науково-педагогічних досліджень».....	18
Додаток А «Особливості вербально-комунікативних методів. Методи опитування: бесіда, інтерв'ю, анкетування».....	26